

УДК 373.1; 613.8

Мокрий В.І.¹, д.т.н., професор,
Янович Д.О.¹, к.б.н., доцент,
Сухорська О.П.¹, к.с.-г.н., доцент
Гончарук В.Є.², к.ф.-м.н., доцент[©]

¹Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

²Національний університет «Львівська політехніка»

КОНЦЕПЦІЯ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті розглядається питання формування культури екологічної безпеки, необхідність дотримання її принципів у різних сферах суспільної діяльності.

Ключові слова: екологічна безпека, сталий розвиток, культура безпеки.

Вступ. В Декларації ООН «Порядок денний на ХХІ століття» запропоновано концепцію сталого розвитку, в якій на перше місце поставлено життя людини в гармонії з природою. Для екологічно безпечного розвитку суспільства необхідне проведення аналізу та висвітлення процесів формування і розвитку явищ небезпеки, безпеки і культури безпеки, що включає аналіз екологічної ситуації та прийняття рішень у відповідності до вимог принципів екологічної безпеки.

Результати досліджень. Актуальність проблеми культури екологічної безпеки обумовлена сучасними тенденціями, які визначають домінуючу роль екології в сталому розвитку суспільства. Тому доцільною є розробка концепції формування культури екологічної безпеки, як науково обґрунтованої сукупності поглядів на цілі, завдання, принципи та основні напрями забезпечення екологічної безпеки в контексті екологічної політики [1]. Цим пояснюється подальше зростання важливості екологічної міжнародної і державної політики. Досвід ряду країн (Канада, Японія, Фінляндія та інші) показує, що екологічна політика повинна ґрунтуватися на таких принципах, як реалізація практичних природоохоронних заходів на основі новітніх досягнень науки і технологій; оптимізація матеріально-фінансових ресурсів для природоохоронної діяльності; раціоналізація еколого-економічних та моральних важелів у системі управління ресурсокористуванням; динамічне забезпечення екологічного права; високий рівень екологічної освіти; активізація громадськості. Основною метою екологічної політики України є гарантування екологічної безпеки життя громадян України; впровадження належних матеріальних, процедурних, інституційних та інших необхідних заходів щодо її регулювання та встановлення організаційно-юридичних умов для реалізації і захисту права людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

© Мокрий В.І., Янович Д.О., Сухорська О.П., Гончарук В.Є., 2013

Теоретико-методологічним та практичним проблемам становлення, функціонування і соціального механізму культури екологічної безпеки присвячено ряд робіт [2,3]. Культура екологічної безпеки – соціально-філософська категорія, яка відображає соціальні відносини, спрямовані на нівелювання і мінімізацію соціальних ризиків, небезпек і загроз, які виникають в різних ситуаціях життєдіяльності, фактори і мотивацію формування культури національної безпеки в цілому [2]. Культура екологічної безпеки, як ключова категорія нової гуманітарної парадигми ХХІ століття, розглянута через аналіз викликів, загроз, ризиків і небезпек для основних цінностей і життєво важливих інтересів суспільства. Соціологічний аспект формування екологічної культури [3] відображає соціальні відносини, спрямовані на усунення і мінімізацію соціальних ризиків, небезпек і загроз, що виникають на рівні особистості, групи, суспільства, держави в різних соціальних ситуаціях в екологічній сфері.

Термін «культура безпеки» був введений в 1986 р. експертами INSAQ в підсумковому документі з розгляду причин і наслідків аварії на Чорнобильській АЕС. У 1991 р. група опублікувала доповідь 75-INSAQ-4 під назвою «Культура безпеки». Згідно з прийнятим визначенням МАГАТЕ, культура безпеки – це такий набір характеристик і особливостей діяльності організацій та поведінки окремих осіб, який встановлює, що проблемам безпеки, як таким, що мають вищий пріоритет, приділяється увага, визначена їх значимістю [4]. Культура безпеки є однією з вимог МАГАТЕ до компетентності персоналу об'єктів атомної промисловості. Але від цього він не стає вузьконаправленим, тобто таким, що стосується лише атомних об'єктів. На сьогоднішній день основна причина порушень у сфері природоохоронного законодавства криється саме у відсутності культури екологічної безпеки на різних рівнях відповідальності.

В нещодавно прийнятому «Кодексі цивільного захисту України» підкреслюється, що формування культури безпечної життєдіяльності напряму пов'язане з навчанням учнів, студентів та дітей дошкільного віку. Впродовж останнього часу у Львівському національному університеті ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького відбувається процес екологізації курсів і спецкурсів з технічних та природничих дисциплін. У Національному лісотехнічному університеті України готується спеціальна конференція з цього питання. Аналогічна робота триває у Національному університеті «Львівська політехніка». Таке навчання формує поведінку майбутнього фахівця в довіллі, при роботі з технікою тощо.

Ми підтримуємо пропозиції В. В. Бегуна (начальник зміни на ЧАЕС у 1986 р.) щодо запровадження у ВНЗ розділів з екологічної безпеки в технічних дисциплінах. Пріоритетні права на це визначаються професіоналізмом В. В. Бегуна та визнанням фаховості з культури безпеки в ядерній енергетиці. Разом з тим, пропонуємо запровадження розділів з екологічної безпеки у дипломному проектуванні.

Концепція культури екологічної безпеки призначена для проектування інтегрованого змісту і технологій реалізації еколого-економічних проектів та екологічно-орієнтованих освітніх програм, для забезпечення компетентності

екологічно безпечної життєдіяльності, на основі комплексу взаємопов'язаних методів і функцій раціонального природокористування і охорони навколишнього середовища.

Згідно положень сталого розвитку, концептуальний зміст культури екологічної безпеки полягає в сукупності соціально-екологічних, нормативно-правових та еколого-технологічних складових і зв'язків. Порушення природоохоронного законодавства, що є основною причиною нанесення шкоди навколишньому середовищу, загалом обумовлені недостатнім інформаційним забезпеченням документованих відомостей щодо необхідності дотримання принципів екологічної безпеки, та відсутністю комплексного підходу до заходів попередження загрози шкоди довіллю та здоров'ю людини. Еколого-технологічних сфера передбачає володіння культурою професійної безпеки, здатність ідентифікувати небезпеки і оцінювати ризики, а також прогнозування розвитку екологічної ситуації внаслідок можливих наслідків аварій, катастроф, стихійних лих та інших надзвичайних подій.

В сукупність культури професійної безпеки входить і екологічна безпека. Аналогічно до будь якого іншого виду професійної безпеки, екологічна безпека розкривається в трьох напрямках: передбачення небезпеки; оцінка екологічних ризиків; розроблення природоохоронних заходів. Володіння культурою екологічної безпеки, як професійною компетенцією, передбачає продуктивну взаємодію з усіма суб'єктами екологічного ризику. Рівень підготовки персоналу, починаючи з підготовки майбутніх фахівців-екологів та працівників органів прийняття управлінських рішень, відповідальних за забезпечення екологічної безпеки, повинен відповідати об'єктивній еколого-економічній ситуації, коли зростають прояви екологічної агресії, внаслідок ймовірних техногенних катастроф та надзвичайних ситуацій різного масштабу [5].

Висновки. Таким чином, культура екологічної безпеки – це система відносин, яка визначає самоусвідомлену відповідальність за забезпечення екологічної безпеки, на основі міждисциплінарної кваліфікаційної і психологічної підготовленості.

Література

1. Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями державної політики України в галузі охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів і забезпечення екологічної безпеки» – Відомості Верховної Ради України. – 1998, № 38-39.

2. Лесникова И.В. Культура экологической безопасности как предмет теоретического анализа / И.В. Лесникова / Планетарная цивилизация: наука, образование: Тезисы выступлений участников Всеукраинской научной конференции, Сумы, 3-4 июля 2008 г. / Мин. науки и образования Украины, Сумской государственной педагогической университет имени А.С. Макаренка. — М.: Сум. ГПУ имени А.С. Макаренка, 2008. — С. 118-121.

3. Мясникова В.В. Социологический аспект формирования экологической культуры в современной России // [http://www.Lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov 2011/ 1422/20423_516b.pdf](http://www.Lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov%202011/1422/20423_516b.pdf).

4. IAEA. Safety Culture. – Safety series No. 75-INSAG-4. IAEA. – Vienna, 1991.

5. Зербіно Д.Д., Гжегоцький М.Р. Екологічні катастрофи у світі та Україні / Д.Д. Зербіно, М.Р. Гжегоцький. – Львів: Бак, 2005. – 280 с.

Summary

Mokriy V.I., Yanovych D.O., Suhorska O.P., Goncharuk V.E.
CULTURE OF ECOLOGICAL SAFETY FORMATION CONCEPTION IN
SCOPE OF ECOLOGICAL POLICY

Problem of culture of ecological safety formation and necessity of its principles following in different fields of social activity are reviewed in the article.

Рецензент – д.с.-г.н., професор Параняк Р.П.